

Сборник съдебна практика

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ

A. RANTOS

представено на 28 октомври 2021 година¹

Дело C-267/20

**AB Volvo,
DAF TRUCKS NV
срещу
RM**

(Преюдициално запитване, отправено от Audiencia Provincial de León (Апелативен съд на провинция Леон, Испания))

„Преюдициално запитване — Член 101 ДФЕС — Директива 2014/104/ЕС — Искове за обезщетение за вреди по националното право за нарушения на разпоредбите на правото на държавите членки и на Европейския съюз в областта на конкуренцията — Национална правна уредба, която определя като референтна за обратното действие датата на налагане на санкцията, а не датата на предявяване на иска — Давностен срок за извъндоговорната отговорност — Количествено определяне на претърпените вреди — Принципи на равностойност и ефективност“

I. Въведение

1. Настоящото дело се вписва в контекста на преюдициалните запитвания, отправени до Съда от национални съдилища във връзка с тълкуването на Директива 2014/104/ЕС² относно исковете за обезщетение за вреди за нарушения на разпоредбите на правото в областта на конкуренцията.
2. Настоящото преюдициално запитване се отнася до тълкуването на член 101 ДФЕС и на членове 10 и 17 и член 22 от Директива 2014/104.
3. Запитването е отправено в рамките на спор между, от една страна, AB Volvo и DAF Trucks NV (наричани по-нататък „ответниците“), и от друга страна, RM (наричан по-нататък „ищецът“) във връзка с предявен от RM иск за обезщетение за вреди, произтичащи от нарушение на член 101 ДФЕС, установено от Европейската комисия и извършено от определен брой предприятия, сред които са ответниците.

¹ Език на оригиналния текст: френски.

² Директива на Европейския парламент и на Съвета от 26 ноември 2014 година относно някои правила за уреждане на искове за обезщетение за вреди по националното право за нарушения на разпоредбите на правото на държавите членки и на Европейския съюз в областта на конкуренцията (ОВ L 349, 2014 г., стр. 1).

4. В настоящото дело Съдът ще има възможност да изясни приложно поле *ratione temporis* на Директива 2014/104, задача, предприета за първи път в дела *Cogeco Communications*³ и *Skanska Industrial Solutions* и др.⁴ В същото време отговорите, които Съдът ще даде на запитващата юрисдикция в настоящото дело, могат да окажат влияние върху спорове, които понастоящем са висящи пред национални съдилища в целия Съюз и които повдигат въпроса за прилагане *ratione temporis* на разпоредбите на тази директива, по-специално по отношение на искове за обезщетение за вреди, отнасящи се до факти, настъпили преди влизането в сила на посочената директива.

II. Правна уредба

А. Правото на Съюза

1. Регламент (ЕО) № 1/2003

5. Член 25, параграф 2 от Регламент (ЕО) № 1/2003⁵ предвижда:

„Давностният срок започва да тече от деня, в който е извършено нарушението. Въпреки това, в случай на продължени или повторни нарушения, давностният срок започва да тече в деня, в който нарушението е спряло“.

6. Съгласно член 30 от този регламент, озаглавен „Публикуване на решения“:

„1. Комисията публикува решенията, които взема по членове от 7 до 10, 23 и 24.

2. При публикуването се посочват наименованията на страните и основното съдържание на решението, включително и всички наложени санкции. Взема се предвид законният интерес на предприятията от опазване на техните търговски тайни“.

2. Директива 2014/104

7. Член 10 от Директива 2014/104 е озаглавен „Давностни срокове“ и гласи:

„1. Държавите членки определят в съответствие с настоящия член правилата, приложими по отношение на давностните срокове за предявяване на иск за обезщетение за вреди. В тези правила се определя началото на давностния срок, продължителността му и обстоятелствата, при които той се прекъсва или спира.

2. Давностните срокове не започват да текат, преди нарушението на конкурентното право да бъде прекратено и ищецът да узнае или да може разумно да се предполага, че знае за:

а) поведението и факта, че то представлява нарушение на конкурентното право;

³ Решение от 28 март 2019 г. (C-637/17, наричано по-нататък „решението Cogeco“, EU:C:2019:263).

⁴ Решение от 14 март 2019 г. (C-724/17, EU:C:2019:204).

⁵ Регламент на Съвета от 16 декември 2002 година относно изпълнението на правилата за конкуренция, предвидени в членове [101 и 102 ДФЕС] (ОВ L 1, 2003 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 8, том 1 стр. 167).

б) факта, че нарушението на конкурентното право му е причинило вреда; и

в) кой е нарушителят.

3. Държавите членки гарантират, че давностният срок за предявяване на иск за обезщетение за вреди е най-малко пет години.

4. Държавите членки гарантират, че давностният срок се спира или, в зависимост от националното право, прекъсва, ако орган за защита на конкуренцията предприеме действие с цел разследване или образуване на производство във връзка с нарушение на конкурентното право, което е свързано с иска за обезщетение за вреди. Спреният срок се възобновява най-рано една година, след като решението за установяване на нарушение е станало окончателно или производството е прекратено на друго основание“.

8. Член 17 от тази директива е озаглавен „Количествено определяне на вредата“ и предвижда:

„1. Държавите членки гарантират, че доказателствената тежест и степента на доказване, необходими за количественото определяне на вредата, не правят упражняването на правото на обезщетение практически невъзможно или прекомерно трудно. Държавите членки гарантират, че националните съдилища разполагат с правомощието в съответствие с националните процедури да определят размера на вредата, ако се установи, че ищецът е претърпял вреда, но е практически невъзможно или прекомерно трудно точно да се определи количествено претърпяната вреда въз основа на наличните доказателства.

2. Приема се, че нарушенията, свързани с картел, причиняват вреда. Нарушителят има право да обори тази презумпция.

3. Държавите членки гарантират, че при производство, свързано с иск за обезщетение за вреди, националният орган за защита на конкуренцията може по искане на национален съд да окаже на този национален съд съдействие във връзка с количественото определяне на вредите, ако националният орган за защита на конкуренцията счита това съдействие за целесъобразно“.

9. Член 21 от посочената директива, озаглавен „Транспониране“, предвижда:

„Държавите членки въвеждат в сила законовите, подзаконовите и административните разпоредби, необходими, за да се съобразят с настоящата директива, до 27 декември 2016 г. Те незабавно съобщават на Комисията текста на тези разпоредби.

Когато държавите членки приемат тези разпоредби, в тях се съдържа позоваване на настоящата директива или то се извършва при официалното им публикуване. Условието и редът на позоваване се определят от държавите членки“.

10. Член 22 от същата директива, озаглавен „Прилагане във времето“, гласи:

„1. Държавите членки гарантират, че националните мерки, които са приели в съответствие с член 21, за да се съобразят с материалноправните разпоредби на настоящата директива, нямат обратно действие.

2. Държавите членки гарантират, че всички различни от посочените в параграф 1 национални мерки, които са приели в съответствие с член 21, не се прилагат за искиове за обезщетение за вреди, с които техните националните съдилища са сезирани преди 26 декември 201[4] г.“.

Б. Испанското право

11. Съгласно член 74, параграф 1 от Ley 15/2007 de Defensa de la Competencia (Закон 15/2007 за защита на конкуренцията) от 3 юли 2007 г.⁶ (наричан по-нататък „Закон 15/2007“):

„Давностният срок за искиове за отговорност за вреди, произтичащи от нарушение на конкурентното право, е пет години“.

12. Член 76, параграф 2 от Закон 15/2007 гласи:

„Ако се установи, че ищецът е претърпял вреда, но е практически невъзможно или прекомерно трудно точно да се определи количествено претърпяната вреда въз основа на наличните доказателства, съдилищата разполагат с правомощието да определят размера на обезщетението за вредата“.

13. Първата преходна разпоредба на Real Decreto-ley 9/2017 (Кралски декрет-закон 9/2017), озаглавена „Преходен режим относно исковите за обезщетение за вреди, произтичащи от нарушения на конкурентното право на държавите членки и на Европейския съюз“, гласи:

„1. Разпоредбите на член 3 на настоящия кралски декрет-закон нямат обратно действие.

2. Разпоредбите на член 4 от настоящия кралски декрет-закон се прилагат само към производствата, образувани след неговото влизане в сила“.

14. Член 1902 от Código Civil (Граждански кодекс) гласи:

„Всеки, който с действието или бездействието си причини поради грешка или небрежност вреда на друго лице, е длъжен да я поправи“.

III. Спорът в главното производство, преюдициалните въпроси и производството пред Съда

15. През 2006 г. и 2007 г. ищецът купува три камиона, произведени от ответниците.

16. На 19 юли 2016 г. Комисията приема Решение C(2016) 4673 final относно производство по член 101 [ДФЕС] и член 53 от Споразумението за ЕИП (Дело AT.39824 — Trucks) (наричано по-нататък „решението на Комисията“)⁷ и публикува съобщение за медиите в тази връзка (наричано по-нататък „съобщението за медиите“).

⁶ ВOE № 159 от 4 юли 2007 г., стр. 28848.

⁷ Санкцията на Комисията впрочем не е окончателна за едно от предприятията, което я оспорва в рамките на висяща пред Общия съд жалба по дело [Scania и др./Комисия (T-799/17)], подадена на 11 декември 2017 г.

17. С това решение Комисията установява, че няколко международни производители на камиони, включително ответниците, са нарушили член 101 ДФЕС и член 53 от Споразумението за Европейското икономическо пространство (ЕИП), като са се споразумели тайно относно, от една страна, ценообразуването и увеличението на брутните цени в ЕИП на камиони с тегло между 6 и 16 тона („средни камиони“) и с тегло над 16 тона („тежкотоварни камиони“), и от друга страна, времевия график и прехвърлянето на разходите за въвеждането на изискваните съгласно стандартите EURO 3—6 технологии за емисии на вредни газове. Що се отнася до ответниците, нарушението е продължило от 17 януари 1997 г. до 18 януари 2011 г.

18. На 1 април 2018 г. ищецът предявява иск срещу ответниците пред Juzgado de lo Mercantil de León (Търговски съд Леон, Испания). Този иск е за обезщетение на вредите, които ищецът е претърпял поради антиконкурентните практики на посочените две дружества. Посоченият иск се основава главно на релевантните разпоредби на Закон 15/2007, изменен след транспонирането на Директива 2014/104, и при условията на евентуалност, на член 1902 от Гражданския кодекс, който установява общия режим на извъндоговорната гражданска отговорност. По отношение на ответниците това е иск за обезщетение за вреди, предявен вследствие на окончателно решение на Комисията, установяващо нарушение на член 101 ДФЕС (иск за отговорност от вида „follow-on“).

19. С решение от 15 октомври 2019 г. първоинстанционният съд — Juzgado de lo Mercantil de León (Търговски съд Леон) — уважава частично иска за обезщетение за вреди и осъжда ответниците да платят на ищеца обезщетение, равняващо се на 15 % от покупната цена на камионите ведно със законната лихва, без обаче да осъди тези дружества да заплатят съдебните разноски. Този съд по-конкретно отхвърля повдигнатото от ответниците възражение, че искът е погасен по давност, по-специално с мотива, че се прилага петгодишният давностен срок, предвиден в член 74, параграф 1 от Закон 15/2007, който транспонира член 10, параграф 3 от Директива 2014/104. Освен това посоченият съд прилага презумпцията за наличие на вреди, причинени от свързани с картел нарушения, предвидена в член 17, параграф 2 от тази директива, транспониран в член 76, параграф 3 от Закон 15/2007, и използва правомощието да определи по съдебен ред размера на вредата, предвидено в член 17, параграф 1 от посочената директива, транспониран в член 76, параграф 2 от Закон 15/2007, със съображения, че в правната уредба относно доказателствената тежест тези две разпоредби били с процесуален характер.

20. Ответниците подават въззивна жалба срещу това решение пред Audiencia Provincial de León (Апелативен съд на провинция Леон, Испания), като твърдят, че към иска се прилага общия режим на извъндоговорна отговорност по член 1902 от испанския Граждански кодекс, при който за предявените по този член искове се предвижда давностен срок от една година съгласно член 1968, параграф 2 от посочения кодекс. Според ответниците този срок е започнал да тече от 19 юли 2016 г., датата на публикуване на съобщението за медиите, и следователно е изтекъл, тъй като искът за обезщетение за вреди е предявен на 1 април 2018 г. Ответниците считат също, че не е налице причинно-следствена връзка между описаното в решението на Комисията поведение и повишението на цената на закупените от ищеца камиони и че тъй като спрямо иска е приложим член 1902 от посочения граждански кодекс, ако ищецът не успее да докаже претърпените вреди, искът трябва да бъде отхвърлен.

21. При тези обстоятелства Audiencia Provincial León (Апелативен съд на провинция Леон, Испания) решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

- „1) Следва ли член 101 ДФЕС и принципът на ефективност да се тълкуват в смисъл, че не допускат тълкуване на националната правна уредба, съгласно което петгодишният давностен срок за предявяване на искове, предвиден в член 10 от Директива [2014/104], както и член 17 относно определянето на размера на вредата от съдилищата са неприложими с обратно действие, определяйки като референтна за обратното действие датата на налагането на санкцията, а не датата на предявяването на иска?
- 2) Следва ли член 22, параграф 2 от Директива 2014/104 и понятието „обратно действие“ да се тълкуват в смисъл, че член 10 от същата директива е приложим спрямо иск като предявения в главното производство, който, макар и предявен след влизане в сила на Директивата и на акта за транспонирането ѝ, се отнася до предходни обстоятелства или санкции?
- 3) При прилагането на разпоредба като съдържащата се в член 76 от [Закон 15/2007], следва ли член 17 от [Директива 2014/104], уреждащ определянето на размера на вредата от съдилищата, да се тълкува в смисъл, че това е разпоредба с процесуален характер, приложима в главното производство, искът по който е предявен след влизане в сила на националния акт за транспониране?“.

22. В производството пред Съда писмени становища представят ищецът и ответниците, испанското и естонското правителство, както и Комисията. С изключение на естонското правителство всички посочени страни също така отговарят писмено в определения срок на въпросите, поставени от Съда на основание член 61, параграф 1 от Процедурния правилник на Съда.

IV. Анализ

A. Предварителни бележки

23. Настоящото дело (наречено „Камиони“) повдига сложни и чувствителни правни въпроси във връзка с прилагането във времето на някои разпоредби на Директива 2014/104 към иск за обезщетение за вреди, който, макар и предявен след влизането в сила на тази директива и на националните разпоредби за транспонирането ѝ, се отнася до нарушение, преустановено преди влизането в сила както на посочената директива, така и на националните разпоредби.

24. Следва да се припомни, че нарушението на член 101 ДФЕС, на което се основава искът за обезщетение за вреди, е извършено между 1997 г. и 2011 г. То е било предмет на решение на Комисията, прието на 19 юли 2016 г. Неповерителният вариант и резюмето на това решение са публикувани на 6 април 2017 г.

25. Що се отнася до Директива 2014/104, припомням, че тя е влязла в сила на 26 декември 2014 г., а срокът за транспонирането ѝ е изтекъл на 31 декември 2016 г. Посочената директива е транспонирана в испанското право на 26 май 2017 г.

26. Колкото до иска за обезщетение за вреди той е предявен след влизането в сила на националните разпоредби, произтичащи от Директива 2014/104, а именно на 1 април 2018 г.

27. Следва също да се отбележи, че Кралство Испания транспонира Директива 2014/104 с приемането на Кралски декрет-закон 9/2017. С членове 3 и 4 от този Кралски декрет-закон е запазено разграничението между материалноправните и процесуалните разпоредби. Член 3 от посочения кралски декрет-закон прилага материалноправните разпоредби на Директива 2014/104 (включително тези за давностните срокове и количественото определяне на вредата, които възпроизвеждат съответно член 10 и член 17, параграф 1 от Директивата), като изменя Закон 15/2007 (нови членове 74 и 76 от този закон). Член 4 от Кралски декрет-закон 9/2017 прилага процесуалните разпоредби на Директива 2014/104, като изменя Ley de Enjuiciamiento Civil (Граждански процесуален кодекс).

28. Следователно спорните въпроси в настоящото дело се отнасят до правния режим, който се прилага, от една страна, към погасяването по давност на предявения от ищеца иск (и по-конкретно до продължителността и началната дата на давностния срок), и от друга страна, към оценяването и количественото определяне на претърпените вреди.

29. Предлагам, първо, да се отговори на втория и третия въпрос, тъй като те се отнасят до задълженията на държавите членки, произтичащи от Директива 2014/104, които в настоящия контекст могат да се считат за *lex specialis*, второ, на първия въпрос, който се отнася до задълженията на държавите членки съгласно принципите на първичното право, чието изясняване ще бъде целесъобразно само ако въпросното задължение не може да бъде изведено от по-специфичните разпоредби на посочената директива.

Б. По втория и третия преюдициален въпрос

30. С втория и третия преюдициален въпрос запитващата юрисдикция иска да установи съответно как членове 10 и 17 от Директива 2014/104 се прилагат във времето — по смисъла на член 22 от нея — към иска за обезщетение за вреди, предявен от ищеца срещу ответниците, и дали произтичащите от Директивата правила са с материалноправен или процесуален характер.

31. С оглед на факта, че тези два въпроса са тясно свързани, считам, че те трябва да се разгледат заедно. Всъщност само след общ анализ на тези два въпроса ще може да се даде полезен отговор на всеки един от тях.

1. По тълкуването на обратното действие, предвидено в член 22, параграф 1 от Директива 2014/104 и прилагането във времето на „материалноправните“ разпоредби на тази директива

32. Съгласно член 22, параграф 1 от Директива 2014/104 държавите членки гарантират, че националните мерки, които са приели в съответствие с член 21 от тази директива, за да се съобразят с материалноправните разпоредби на посочената директива, нямат обратно действие.

33. Запитващата юрисдикция има съмнения относно тълкуването на използвания в тази разпоредба израз „обратно действие“. По-конкретно запитващата юрисдикция иска да установи дали обратното действие се отнася, първо, до датата на нарушението на конкурентното право от картела, второ, до датата на наложената от Комисията санкция или пък евентуално, трето, до датата на предявяване на иска за обезщетение за вреди.

34. Припомням, че съгласно постоянната съдебна практика нова правна норма се прилага от момента на влизане в сила на акта, с който тя се въвежда, и че макар да не се прилага към правните положения, възникнали и окончателно установени при действието на стария закон, новата правна норма се прилага спрямо техните бъдещи последици, както и спрямо новите правни положения (принцип на забрана на прилагането на правните актове с обратна сила)⁸. Изключения са възможни единствено ако новата правна норма е придружена от особени разпоредби, които определят изрично условията за прилагането ѝ във времето⁹.

35. От постоянната съдебна практика следва също, че за да се гарантират принципите на правна сигурност и защита на оправданите правни очаквания, материалноправните норми на Съюза следва да се тълкуват в смисъл, че се отнасят до заварени при влизането им в сила положения само доколкото от формулировката, предназначението или структурата им ясно произтича, че трябва да им бъде придадено именно такова действие¹⁰.

36. Директива 2014/104 обаче съдържа конкретни разпоредби относно тези условия за прилагане във времето. Така времевият обхват на посочената директива е ограничен с член 22, който установява разграничение между „материалноправните разпоредби“, които нямат обратно действие¹¹, и „всички различни от посочените в [член 22,] параграф 1 национални мерки“ (наричани по-нататък „процесуалните разпоредби“), които се прилагат при искове, които от своя страна са предявени след влизането в сила на посочената директива (т.е. 26 декември 2014 г.)¹².

37. По този начин текстът на член 22, параграф 1 от Директива 2014/104 отразява установения от Съда общ принцип, че за разлика от процесуалните норми, които се считат по правило за приложими към всички съдебни спорове, висящи към момента на тяхното влизане в сила, материалноправните норми обикновено се тълкуват като по принцип неприложими към „заварени положения“ преди влизането им в сила¹³.

38. Ето защо сега следва да се разгледа моментът, в който е възникнало правното положение в делото, известно като „Камиони“, и по-конкретно дали то е настъпило преди или след влизането в сила на Директива 2014/104 и нейния срок за транспониране.

⁸ Вж. решения от 14 април 1970 г., Brock (68/69, EU:C:1970:24, т. 7), и от 10 юли 1986 г., Licata/CES (270/84, EU:C:1986:304, т. 31).

⁹ Решения от 16 декември 2010 г., Stichting Natuur en Milieu и др. (C-266/09, EU:C:2010:779, т. 32), от 26 март 2015 г., Комисия/Moravia Gas Storage (C-596/13 P, EU:C:2015:203, т. 32), и от 15 януари 2019 г., E.B. (C-258/17, EU:C:2019:17, т. 50).

¹⁰ Вж. решения от 24 март 2011 г., ISD Polska и др./Комисия (C-369/09 P, EU:C:2011:175, т. 98 и цитираната съдебна практика), и от 11 декември 2008 г., Комисия/Freistaat Sachsen (C-334/07 P, EU:C:2008:709, т. 44 и цитираната съдебна практика).

¹¹ Вж. член 22, параграф 1 от Директива 2014/104.

¹² Вж. член 22, параграф 2 от Директива 2014/104.

¹³ Вж. решения от 24 март 2011 г., ISD Polska и др./Комисия (C-369/09 P, EU:C:2011:175, т. 98 и цитираната съдебна практика), и от 11 декември 2008 г., Комисия/Freistaat Sachsen (C-334/07 P, EU:C:2008:709, т. 44 и цитираната съдебна практика).

39. В това отношение отбелязвам, че в дела Cogeco и Skanska Industrial Solutions и др.¹⁴ Съдът е приел, че Директива 2014/104 не се прилага *ratione temporis* към „факти“, настъпили преди приемането и влизането в сила на посочената директива, но без да уточни дали тези факти се отнасят само до нарушението, или вземат предвид и решението, прието от органите за защита на конкуренцията, и иска за обезщетение за вреди. Припомням, че за разлика от посочените по-горе дела, в които исковете за обезщетение за вреди са предявени преди влизането в сила на Директива 2014/104, в настоящото дело искът за обезщетение за вреди е предявен след влизането в сила на Директивата и на основание на Закон 15/2007, който транспонира тази директива¹⁵.

40. Ответниците поддържат, че за целите на определянето на материалноправните норми, приложими към твърдените вреди, причинени от нарушението на конкурентното право, следва да се приеме, че положението е възникнало в момента, в който са причинени посочените вреди, т.е. в момента, в който ищецът е закупил въпросните камиони през периода на установеното нарушение.

41. От своя страна ищецът поддържа, че правното му положение е възникнало в момента на предявяването на иска за обезщетение за вреди. Поради това Директива 2014/104 била изцяло приложима, без да стои въпросът за обратното действие.

42. Запитващата юрисдикция от своя страна иска да установи дали за определянето на момента на възникване на правното положение е възможно да се вземе предвид трета времева отправна точка, а именно датата на налагането на санкцията за нарушението на конкурентното право.

43. В самото начало ще отбележа, че текстът на член 22 от Директива 2014/104 поражда съмнения относно времевия обхват на някои разпоредби от тази директива. По-конкретно с този член не се определят кои от разпоредбите на посочената директива са „материалноправни“ или „процесуални“. Освен това обхватът на забраната за прилагане с обратен ефект на материалноправните разпоредби не е установен по достатъчно ясен начин. Това е довело и до използването на различни подходи от държавите членки при транспонирането на същата директива, обстоятелство, което може да накърни както целта да се осигури последователното прилагане на конкурентното право на Съюза¹⁶, така и изискването за правна сигурност¹⁷.

44. Освен това считам, че тълкуването на ищеца предполага прилагането с обратен ефект на материалноправните разпоредби, за които законодателят на Съюза не е предвидил обратен ефект. Това би довело до положение, което би засегнало целите за предвидимост и уеднаквяване, преследвани с член 22, параграф 1 от Директива 2014/104. Такова тълкуване обаче би могло да „съживи“ искове, които вече потенциално са погасени по давност поради влизането в сила на националната норма за транспониране¹⁸.

¹⁴ Решение от 14 март 2019 г. (C-724/17, EU:C:2019:204).

¹⁵ Освен това, както е посочено в точка 24 от настоящото заключение, решението на Комисията по делото, известно като „Камиони“, е прието след влизането в сила на Директива 2014/104, но преди изтичането на срока за транспонирането ѝ, докато резюмето на решението на Комисията и неопровержимият вариант на решението са публикувани съответно в *Официален вестник на Европейския съюз* и на уебсайта на генерална дирекция „Конкуренция“ на Комисията след изтичането на срока за транспониране на Директивата, но преди транспонирането ѝ в испанското право със Закон 15/2007.

¹⁶ Вж. съображение 34 от Директива 2014/104.

¹⁷ Във връзка с това следва да отбележа, че прилагането *ratione temporis* на новия режим на давност, предвиден в член 10 от Директива 2014/104, отлично илюстрира този въпрос с оглед на различните подходи, които държавите членки са следвали при транспонирането.

¹⁸ Вж. заключението на генералния адвокат Kokott по дело Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, т. 63).

45. Що се отнася до критерия за датата на налагане на санкцията от Комисията, считам, че с оглед на факта, че настоящото дело е образувано във връзка с прилагането на конкурентното право от частноправни субекти („private enforcement“), и по-конкретно се отнася до иск за обезщетение за вреди вследствие на нарушение на конкурентното право, установено от орган за защита на конкуренцията (иск за отговорност от вида „follow-on“), може да се постави въпросът дали критерият, който трябва да се възприеме, за да се определи моментът на възникване на правното положение, не е по-скоро свързан с приемането на решението на Комисията, с което е установено нарушението. Всъщност при исковите за отговорност от вида „follow-on“ правното положение на увреденото лице е не само свързано, но до голяма степен е и зависимо от установяването на нарушението от орган за защита на конкуренцията, което е ключов предварителен етап, за да може това лице да упражни правото си на обезщетение.

46. В това отношение отбелязвам, че възприемането като отправна точка единствено на датата на настъпване на вредите или на тази на извършване на нарушението, за да се установи моментът, в който е възникнало правното положение, несъмнено е подходящ подход при прилагането на член 101 ДФЕС от публичните органи („public enforcement“), както е видно от член 25 от Регламент № 1/2003, или при искове за обезщетение за вреди, предявени пред националните съдилища независимо дали е налице решение на орган за защита на конкуренцията, установяващо нарушение („stand-alone actions“), но може евентуално да не се вписва в концептуалната рамка и контекста на исковите за отговорност от вида „follow-on“, които предполагат наличието на решение на орган за защита на конкуренцията, което е основание за тези искове.

47. При все това, макар горният довод да изглежда правдоподобен, той не може да бъде възприет.

48. На първо място, следва да се отбележи, че общият принцип на забрана на обратното действие е следствие от принципа на правна сигурност. Изискването за принцип на правна сигурност има за цел по-конкретно да гарантира, че лицата, за които се прилага правото на Съюза, не са засегнати от законодателство, което не е „ясно и предвидимо“¹⁹. Поради това, подобно на санкциите в областта на конкурентното право на Съюза, налагани при прилагането на член 101 ДФЕС от страна на публичните органи, забраната за прилагане с обратното действие на новите материалноправни норми относно исковите за обезщетение за вреди има за цел да гарантира, че извършителят на нарушението може да предвиди последствията от извършването на неправомерното действие, и по-конкретно — възможния обхват на неговата отговорност съгласно действащите към момента на нарушението материалноправни норми. От това следва, че член 22, параграф 1 от Директива 2014/104 отразява практиката на Съда, която гарантира на правните субекти предвидимостта на материалноправните норми, които определят отговорността за вреди вследствие на нарушения на конкурентното право, като забранява прилагането с обратна сила на тези материалноправни разпоредби²⁰.

49. Следователно в областта на исковите за обезщетение за вреди вследствие на нарушение на конкурентното право фактическото положение, релевантно за определяне на прилагането *ratione temporis* на националните разпоредби, приети за привеждане в съответствие с материалноправните разпоредби на Директива 2014/104, които определят възникването на извъндоговорната отговорност, е настъпването на фактите, пораждащи

¹⁹ Решение от 12 ноември 1981 г., *Meridionale Industria Salumi* и др. (съединени дела 212/80—217/80, EU:C:1981:270, т. 10).

²⁰ Вж. решение от 14 февруари 2012 г., *Toshiba Corporation* и др. (C-17/10, EU:C:2012:72, т. 50 и 51 и цитираната съдебна практика).

условията за отговорността, които в настоящото дело предшестват влизането в сила на транспониращото национално законодателство. По-конкретно, макар в исковете за отговорност от вида „follow-on“ някои предприятия, участващи в картел като разглеждания в настоящото дело, несъмнено да могат да предвидят, че поведението им представлява нарушение на конкурентното право, което може да бъде санкционирано от орган за защита на конкуренцията и може евентуално да доведе до предявяване от увредените лица на искове за обезщетение за претърпените вреди, това не променя факта, че тези искове трябва да се уреждат от материалноправните разпоредби, действащи към момента на извършване на нарушението. Впрочем тази гледна точка се потвърждава както от Директива 2014/104²¹, така и от практиката на Съда, съгласно която при липсата на уредба в правото на Съюза исковете за обезщетение за вреди се уреждат от националните правила и процедури на държавите членки²². Държа обаче да подчертая, че това не поставя под въпрос правото на увредените лица да получат обезщетение за претърпените вреди. Всъщност, както е обяснено в точки 93 и 94 от настоящото заключение, това право е гарантирано от първичното право на Съюза, и по-специално от принципа на ефективност на член 101 ДФЕС.

50. На второ място, възприемането на датата на нарушението, която е ясен, обективен и проверим критерий, би позволило също да се гарантира последователното прилагане на материалноправните разпоредби на Директива 2014/104 и което е една от основните цели на тази директива²³.

51. На трето място, следва също да се отбележи, че при транспонирането на Директива 2014/104 значителен брой държави членки, изглежда, повече или по-малко изрично са възприели, че материалноправните разпоредби на тази директива не се прилагат към положения като разглежданото в главното дело, при които претърпените вследствие на нарушението вреди са възникнали преди изтичането на срока за транспониране на посочената директива или влизането в сила на националните разпоредби, транспониращи същата директива. Изглежда обаче, че испанският законодател е избрал този модел, като е предвидил, че ако процесуалните разпоредби се прилагат единствено към производства, образувани преди влизането в сила на Кралски декрет-закон, с който се транспонира Директива 2014/104 (а именно считано от 27 май 2017 г.), материалноправните разпоредби не следва да се прилагат с „обратно действие“, а именно към факти, настъпили преди датата на транспониране на Директива 2014/104. Впрочем Комисията не поставя под въпрос този подход в своя доклад относно прилагането на Директивата²⁴.

52. С оглед на изложеното считам, че макар „процесуалните“ разпоредби на Директива 2014/104 да са приложими към делото в главното производство, разпоредбите, квалифицирани като „материалноправни“, нямат обратно действие и не са приложими.

²¹ Вж. съображение 11 от Директива 2014/104.

²² Вж. решение от 20 септември 2001 г., Courage и Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465, т. 31).

²³ Вж. съображение 34 от Директива 2014/104.

²⁴ Вж. „Доклад на Комисията относно прилагането на директивата относно исковете за обезщетение за вреди“ от 14 декември 2020 г.

2. По определянето на материалноправните и процесуалните разпоредби, съдържащи се в член 22 от Директива 2014/104

53. Припомням, че вторият и третият въпрос се отнасят до задължението на държавите членки съгласно член 22 от Директива 2014/104 за прилагане във времето на разпоредбите на тази директива относно давностния срок (член 10) до правомощието националните съдилища да определят размера на вредата (член 17, параграф 1) и до оборимата презумпция за причинените от картелите вреди (член 17, параграф 2).

54. В този смисъл запитващата юрисдикция иска да се установи дали горепосочените разпоредби са материалноправни разпоредби или не по смисъла на член 22 от посочената директива и дали те се прилагат към иск за обезщетение за вреди като разглеждания в главното производство.

а) По правото на преценка на държавите членки при определянето на материалноправните и процесуалните разпоредби на Директива 2014/104

55. В самото начало следва да се определи дали държавите членки разполагат със свободата да квалифицират нормите, приети за транспониране на Директива 2014/104, като материалноправни или процесуални.

56. Испанското и естонското правителство считат, че този въпрос трябва да получи утвърдителен отговор. Ето защо тези правителства поддържат, че до пълното хармонизиране на равнището на Съюза на въпроса за давността на исковете за обезщетение, съответните национални правни системи са свободни да квалифицират нормите, уреждащи тази давност, като материалноправни или процесуални.

57. Естонското правителство поддържа също, че държавите членки разполагат с процесуална автономия, която им предоставя свобода на действие при прилагането на Директива 2014/104, която автономия Съдът е длъжен да зачита, при условие че държавата членка от своя страна спазва принципите на равностойност и ефективност. Според това правителство квалифицирането на норма като „материалноправна“ или „процесуална“ след влизането в сила на Директивата би представлявало неприемлива намеса в процесуалната автономия на държавите членки.

58. За сметка на това Комисията и един от ответниците считат, че въпросът кои от разпоредбите на Директива 2014/104 са материалноправни и кои процесуални трябва да се прецени с оглед на правото на Съюза, а не с оглед на изискванията на приложимото национално право.

59. Съгласен съм с последното становище.

60. На първо място, следва да се констатира, че макар член 22 от Директива 2014/104 да не определя кои разпоредби са материалноправни и кои процесуални, в този член изрично са посочени „материалноправните разпоредби на настоящата директива“, което, изглежда, сочи, че характерът на тези разпоредби е специфичен въпрос от правото на Съюза.

61. На второ място, припомням, че сред основните цели на Директива 2014/104 са волята да се гарантира еднакво прилагане на конкурентното право на Съюза, да се повиши ефективността при исковете за обезщетение за вреди в тази област, както и да се гарантира

ефективното и последователно прилагане на членове 101 ДФЕС и 102 ДФЕС²⁵. Да се остави обаче такава преценка на държавите членки би могло да доведе до непоследователно и нееднакво прилагане на разпоредбите на Директивата в различните правни системи, което би противоречало на посочените по-горе цели. От друга страна, да се приеме, че правото на Съюза следва да определи кои от разпоредбите на посочената директива са материалноправни и кои не са, би позволило да се повиши правната сигурност и да се възпрепятстват и обезсърчат лицата, увредени от нарушение на нормите на конкурентното право, да предявяват искове за обезщетение за вреди пред конкретен съд, който е избран, поради това че този подход ще доведе до прилагането на по-благоприятни за техните интереси материалноправни и процесуални разпоредби, отколкото тези, които би могъл да приложи друг национален съд. С други думи, този подход би позволил да се предотврати търсенето на най-благоприятната юрисдикция (forum shopping).

62. На трето място, отбелязвам, че дори да се приеме, че законодателят на Съюза е оставил на държавите членки избора да определят кои разпоредби са материалноправни и кои процесуални, това не променя факта, че този избор трябва да се извърши в съответствие с общите принципи на правото на Съюза, както и с принципа на ефективност на конкурентното право, за да се осигури ефективна система за санкциониране на нарушенията на конкурентното право при искове, предявени от страна на частноправни субекти.

63. Поради това считам, че вторият и третият въпрос следва да се разгледат, като се изхожда от предпоставката, че определянето на характера на разпоредбите на Директива 2014/104 следва да се урежда от правото на Съюза.

б) Нормите, уреждащи давностните срокове съгласно член 10 от Директива 2014/104

64. Следва да се отбележи, че подобно на член 17 от Директива 2014/104 испанският законодател е транспонирал в испанското право член 10 от тази директива като материалноправна разпоредба, лишена от обратно действие.

65. Припомням, че в своето заключение по дело Cogeco генералният адвокат Kokott се е произнесъл по квалификацията на член 10 от Директива 2014/104, като е приел, че това не е чисто процесуална разпоредба²⁶.

66. Освен това Съдът е приел също, че за разлика от процесуалните срокове, давностният срок се отнася до материалното право, доколкото целта му е да защитава както претърпялото вреди лице — тъй като то трябва да разполага с достатъчно време, за да събере необходимата информация с оглед на предявяване на евентуален иск — така и лицето, отговорно за вредите — като се предотврати възможността претърпялото вреди лице да бави безкрайно упражняването на правото си на обезщетение²⁷.

²⁵ Вж. съображение 34 от Директива 2014/104.

²⁶ Вж. заключението на генералния адвокат Kokott по дело Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, т. 61).

²⁷ Решение от 8 ноември 2012 г., Europaiki Dynamiki/Комисия (C-469/11 P, EU:C:2012:705, т. 52 и 53).

67. Отбелязвам също, че в повечето национални законодателства въпросът за давностния срок се отнася до материалното право и че поради това повечето държави членки са транспонирали член 10 от Директива 2014/104 като материалноправна разпоредба²⁸.

68. В това отношение следва да се уточни, че обратно на други държави членки²⁹, испанският законодател, изглежда, не е предвидил специални преходни норми относно приложното поле *ratione temporis* на новите норми за давността.

69. С оглед на гореизложеното предлагам на втория преюдициален въпрос да се отговори, че член 22, параграф 2 от Директива 2014/104 трябва да се тълкува в смисъл, че член 10 от тази директива не е приложим към иск за обезщетение за вреди, който, макар да е предявен след влизането в сила на посочената директива и на националните разпоредби за транспониране, се отнася до факти и санкции, предхождащи влизането в сила на тези разпоредби.

в) Правомощието да се определи по съдебен ред и количественото определяне на вреди, предвидени в член 17, параграф 1 от Директива 2014/104

70. Що се отнася до член 17, параграф 1 от Директива 2014/104, както следва от текста на тази разпоредба, тя преди всичко се отнася до степента на доказване, която се изисква, за да се определи количествено претърпяната от увреденото лице вреда и да се определят от съответния национален съд доказателствата, на които ищецът може да се основава, за да докаже размера на претърпяната вреда.

71. С член 17, параграф 1, първо изречение от Директива 2014/104 се налага задължение на държавите членки да гарантират, че доказателствената тежест и степента на доказване, необходими за количественото определяне на вредата, няма да направят упражняването на правото на обезщетение практически невъзможно или прекомерно трудно.

72. Бих искал да отбележа в самото начало, че тази разпоредба е израз на принципа на ефективност на конкурентното право, изведено от практиката на Съда³⁰.

73. Според мен същото се отнася и до член 17, параграф 1, второ изречение от Директива 2014/104, с което не се въвежда ново материалноправно задължение за страните в производството.

74. По този начин, като облекчава степента на доказване, която е необходима, за да се определи размерът на претърпяната вреда, тази разпоредба има за цел да отстрани наличната информационна асиметрия във вреда на ищеца и да компенсира факта, че по-специално при делата за картели количественото определяне на претърпяната вреда изисква да се оцени как съответният пазар би се развил при липса на нарушение, което е почти невъзможна задача за изпълнение от увреденото лице.

²⁸ Thomas, B., Aubin, F. — In: Amaro, R. (ed.), Private Enforcement of Competition Law in Europe, 1st edition, Bruxelles, Bruylant, 2021, „Chapter 7 — Limitation period“, p. 165.

²⁹ Вж. например следвания подход от Франция в член 12, параграф 2 от Постановление № 2017-303 от 9 март 2017 г. относно исквете за обезщетение за вреди в резултат на антиконкурентни практики (JORF № 59 от 10 март 2017 г.).

³⁰ Вж. решения Cogeco и от 12 декември 2019 г., Otis Gesellschaft и др. (C-435/18, EU:C:2019:1069).

75. Отбелязвам също, че противно на член 17, параграф 2 от Директива 2014/104, член 17, параграф 1 от същата директива не премахва доказателствената тежест и основното задължение в тежест на ищеца количествено да определи и докаже размера на претърпяната вреда. Тази разпоредба единствено посочва на националните съдилища метода за количествено определяне на размера на вредата, като предоставя на последните свобода на преценка, която да им позволи да адаптират степента на доказване, която е необходима, за да се установи размерът на вредата, и по този начин да приемат степен на доказване, която е по-ниска спрямо тази, която обикновено се изисква, когато ищите имат затруднения точно да определят количествено претърпяната вреда.

76. Предвид това считам, че с този инструмент единствено се засилва това, което все пак е присъщо за дейността на съда в рамките на иска за обезщетение за вреди, а именно да определи размера на претърпяната вреда.

77. С оглед на гореизложеното приемам, че член 17, параграф 1 от Директива 2014/104 може да се счита за „процесуална“ разпоредба по смисъла на член 22 от тази директива и като такава тя се прилага към иск за обезщетение за вреди като разглеждания по главното производство, който, макар и предявен след влизането в сила на посочената директива и на националните разпоредби за транспонирането ѝ, се отнася до нарушение, преустановено преди влизането в сила както на същата директива, така и на националните разпоредби.

2) Презумпцията за наличие на вреди, произтичащи от нарушение на конкурентното право, предвидена в член 17, параграф 2 от Директива 2014/104

78. Що се отнася до това дали член 17, параграф 2 от Директива 2014/104 е материалноправна разпоредба или не по смисъла на член 22 от тази директива, следва да се припомни, че съгласно текста на тази разпоредба се приема, че нарушенията, свързани с картел, причиняват вреда. Нарушителят обаче има право да обори тази презумпция.

79. В самото начало отбелязвам, че тази разпоредба не се ограничава до разпределянето на доказателствената тежест относно наличието на вреди (което е въпрос от процесуално естество), а установява оборима презумпция относно наличието на вреди, произтичащи от съответния картел, което се отнася пряко до извъндоговорната отговорност на извършителите на нарушенията на правилата на конкурентното право.

80. В това отношение припомням, че съгласно практиката на Съда всеки има право да иска да бъдат поправени претърпените от него вреди, когато съществува причинно-следствена връзка между тези вреди и картел или практика, забранен(а) от член 101 ДФЕС³¹. Наличието на вреди и причинно-следствената връзка между тези вреди и нарушението на конкурентното право несъмнено са съставни елементи на извъндоговорната гражданска отговорност.

81. В този контекст считам, че целта на установената в член 17, параграф 2 от Директива 2014/104 презумпция не е чисто доказателствена. За сметка на това, тъй като възлага доказателствената тежест на извършителя на нарушението и като освобождава увреденото лице от задължението да докаже наличието на претърпени в резултат на картела вреди или на причинно-следствена връзка между посочените вреди и този картел, тази презумпция е

³¹ Вж. решение от 5 юни 2014 г., Копе и др. (C-557/12, EU:C:2014:1317, т. 22 и цитираната съдебна практика).

пряко свързана с възлагане на извъндоговорната гражданска отговорност на извършителя на съответното нарушение и следователно засяга пряко неговото правно положение. Поради това считам, че член 17, параграф 2 от Директива 2014/104, и по-специално първото изречение от него, представлява норма, тясно свързана с възникването, възлагането и обхвата на извъндоговорната отговорност на предприятията, които са нарушили член 101 ДФЕС с участието си в картел. От съдебната практика обаче може да се направи изводът, че такива норми могат да се квалифицират като „материалноправни норми“³².

82. В това отношение следва да се добави, че Съдът не е признал обратно действие за други разпоредби на Директива 2014/104, които също са тясно свързани с установяването на отговорността на извършителите на нарушение. Така например в решение *Skanska Industrial Solutions* и др. Съдът е приел, че член 11, параграф 1 от тази директива, който се отнася до установяването на солидарната отговорност на предприятията, които са нарушили конкурентното право чрез общо поведение, е неприложима *ratione temporis* за разглежданите факти, отнасящи се до иск за обезщетение за вреди, предявен след картела, довел до този иск³³.

83. Освен това, както е отбелязала Комисията, данни в областта на международното частно право затвърждават позицията, според която разпоредбите, които установяват презумпции като установената в член 17, параграф 2 от Директива 2014/104 могат да бъдат квалифицирани като материалноправни разпоредби³⁴.

84. По изложените съображения смятам, че обратно на член 17, параграф 1 от Директива 2014/104, член 17, параграф 2 от Директивата може да бъде квалифициран като „материалноправна“ разпоредба по смисъла на член 22, параграф 1 от посочената директива, и следователно националното законодателство, прието с цел да се осигури съответствието му с тази разпоредба, не трябва да се прилага към поражащи отговорността факти, които са настъпили преди влизането в сила на националните норми за транспониране.

85. Както беше обяснено в точки 139—141 от настоящото заключение, това тълкуване по никакъв начин не пречи националните съдилища да прилагат презумпции за доказателствената тежест относно наличието на вреда, които са съществували преди съответните национални норми за транспониране, така че съответствието с изискванията на правото на Съюза трябва да се преценява като по-специално се вземат предвид общите принципи на равностойност и на ефективност.

86. При това положение предлагам на третия преюдициален въпрос да се отговори, че член 22, параграф 1 от Директива 2014/104 трябва да се тълкува в смисъл, че допуска прилагането на национални разпоредби за транспониране, приети за съобразяване с член 17, параграф 1 от тази директива относно правомощието на националните съдилища да определят размера на вредата, по отношение на вреди, претърпени от нарушение на конкурентното право, което е прекратено преди влизането в сила на националното

³² Вж. решение от 1 юли 2004 г., *Tsapalos и Diamantakis* (C-361/02 и C-362/02, EU:C:2004:401, т. 20).

³³ Вж. решение от 14 март 2019 г. (C-724/17, EU:C:2019:204, т. 34).

³⁴ Вж. член 15, буква в) от Регламент (ЕО) № 864/2007 на Европейския парламент и на Съвета от 11 юли 2007 година относно приложимото право към извъндоговорни задължения (Рим II) (ОВ L 199, 2007 г., стр. 40) и член 12, параграф 1, буква в) от Регламент (ЕО) № 593/2008 на Европейския парламент и на Съвета от 17 юни 2008 година относно приложимото право към договорни задължения (Рим I) (ОВ L 177, 2008 г., стр. 6).

законодателство за транспониране, в рамките на иск за обезщетение за вреди, предявен след влизането в сила на националните разпоредби за транспониране. Член 22, параграф 1 от посочената директива трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска прилагането на национални разпоредби, приети за прилагането на член 17, параграф 2 от същата директива, който предвижда оборима презумпция за вреди, причинени от картелите, по отношение на нарушения, извършени преди влизането в сила на националното законодателство за транспониране, в рамките на иск за обезщетение за вреди, предявен след влизането в сила на националните разпоредби за транспониране.

В. По първия преюдициален въпрос

87. Предвид отговорите, които предлагам да се дадат на втория и третия въпрос, според мен следва да се отговори и на първия преюдициален въпрос.

88. Първият преюдициален въпрос се състои от две части.

89. От една страна, с първия си въпрос запитващата юрисдикция иска да установи какви за задълженията на държавите членки съгласно първичното право, т.е. какво е действието на член 101 ДФЕС и на принципа на ефективност, за да се определи дали член 10, параграф 3, член 17, параграф 1, второ изречение и член 17, параграф 2 от Директива 2014/104 се прилагат към положение като разглежданото в главното производство. Ето защо възниква въпросът дали член 101 ДФЕС и принципът за ефективност изискват първата преходна разпоредба от Кралски декрет-закон 9/2007 да се тълкува в смисъл, че измененията в Закона за защита на конкуренцията, що се отнася до давностните срокове, оборимата презумпция за причинени от картел вреди и количественото определяне на вредите, се прилагат към искове, предявени след влизането в сила на Кралския декрет-закон, какъвто е случаят на разглеждания в главното производство иск, включително случаите, когато искът се отнася до факти и санкции, предхождащи влизането в сила на посочения кралски декрет-закон.

90. От друга страна, запитващата юрисдикция иска Съдът да се произнесе по съвместимостта на разпоредбите на испанското право — и по-специално на разпоредбата относно извъндоговорната отговорност, която е алтернативното материалноправно основание на иска за обезщетение за вреди в главното производство — с член 101 ДФЕС и принципа на ефективност, в случай че членове 10 и 17 от Директива 2014/104 не са приложими *ratione temporis*.

91. Що се отнася до първата част на първия преюдициален въпрос, отбелязвам, че принципът на ефективност не може да наложи прилагането с обратно действие на материалноправните разпоредби на Директива 2014/104. Това би противоречало на основни принципи на правото като принципа на правна сигурност. Ето защо според мен фактът, че испанският законодател е приел, че разпоредбите за транспониране на член 10 и член 17, параграф 2 от тази директива са материалноправни разпоредби, които не се прилагат с обратна сила — квалификация, която впрочем съответства на правото на Съюза, както това е обяснено в анализа на втория и третия преюдициален въпрос — е в съответствие с принципа на ефективност. Това съображение обаче не се отнася до член 17, параграф 1 от посочената директива, който е процесуална разпоредба и който може да се приложи към иска за обезщетение за вреди, предмет на настоящото дело.

92. Що се отнася до втората част на този въпрос, в самото начало следва да се отбележи, че предвидената в член 22, параграф 1 от Директива 2014/104 забрана за прилагане с обратна сила на националните разпоредби за транспониране на материалноправните норми на посочената директива, що се отнася до пораждащите отговорността обстоятелства, настъпили преди влизането в сила на националното законодателство за транспониране, не изключва прилагането от държавите членки на тяхното национално законодателство в съответствие с техни вече съществуващи задължения съгласно първичното право по силата на принципа на ефективност³⁵.

93. В този смисъл е безспорно, че при отсъствието на приложими *ratione temporis* правни норми на Съюза в тази област правилата за упражняване на правото да се търси обезщетение за вредите, произтичащи от нарушение членове 101 ДФЕС и 102 ДФЕС, трябва да се определят от вътрешния правен ред на всяка държава членка, за да се гарантират правата, които правните субекти черпят от директния ефект на тези норми, при условие че тези национални норми не са по-неблагоприятни от тези, които уреждат сходни съдебни производства във вътрешното право (принцип на равностойност) и не трябва да правят практически невъзможно или прекомерно трудно упражняването на правата, предоставени от правния ред на Съюза (принцип на ефективност)³⁶.

94. В това отношение следва да се припомни, че член 101 ДФЕС има директен ефект в отношенията между частноправни субекти и поражда за правните субекти права, които националните съдилища следва да защитават. Ето защо пълната ефективност на член 101 ДФЕС изисква всяко лице, което е претърпяло вреда, да може да претендира за обезщетение не само за действително претърпените вреди (*damnum emergens*), но и за пропуснатите ползи (*lucrum cessans*), както и плащането на лихвите³⁷.

95. Съдът е уточнил съдържанието и обхвата на тази съдебна практика, що се отнася до конкретните аспекти на исковете за обезщетение за вреди. В този смисъл той е постановил, че принципът на ефективност не допуска национална правна уредба, която прави „практически невъзможно или прекомерно трудно“ упражняването на правото на обезщетение в пълен размер³⁸.

96. Следва също да се отбележи, че прилагането на конкурентното право от страна на публичните органи и прилагането му от страна на частноправните субекти трябва да се възприемат като инструменти, които обслужват общ интерес, а именно спазването на конкурентното право. В това отношение отбелязвам, че в практиката на Съда се признава, че правото да се иска обезщетение за вреди, причинени от нарушение на конкурентното право, укрепва действието на правилата за конкуренция на Съюза и възпира сключването на споразумения и следването на практики, най-често скрити, които могат да ограничат или нарушат конкуренцията. От тази гледна точка исковете за обезщетение пред националните съдилища могат съществено да допринесат за поддържането на ефективно равнище на конкуренция в Европейския съюз³⁹. Ето защо, докато при прилагането на конкурентното право от страна на публичните органи възпиращият ефект се проявява чрез

³⁵ Вж. съображение 11 от Директива 2014/104.

³⁶ Вж. решения от 20 септември 2001 г., *Courage и Crehan* (C-453/99, EU:C:2001:465, т. 29), от 5 юни 2014 г., *Kone и др.* (C-557/12, EU:C:2014:1317, т. 24) и решение *Cogeco* (т. 42).

³⁷ Вж. в този смисъл решение от 13 юли 2006 г., *Manfredi и др.* (C-295/04—C-298/04, EU:C:2006:461, т. 95).

³⁸ Вж. решения *Cogeco* (т. 38—55) и от 12 декември 2019 г., *Otis Gesellschaft и др.* (C-435/18, EU:C:2019:1069, т. 25 и цитираната съдебна практика).

³⁹ Вж. решение от 14 юни 2011 г., *Pfleiderer* (C-360/09, EU:C:2011:389, т. 29).

санкциите, налагани от органите за защита на конкуренцията, при прилагането на конкурентното право от страна на частноправните субекти възпиращият ефект се осигурява от риска потенциално увредени лица да предявят срещу участвалите в картел предприятия значителен брой искиове за обезщетение за вреди пред различни съдилища (по-специално, когато нарушението на конкурентното право е с трансграничен характер и обхваща няколко държави членки, какъвто е настоящият случай).

1. Разглеждането на режима на давност, предвиден в испанския Граждански кодекс, с оглед на принципа на ефективност

97. Съдът е определил елементите, които трябва да се вземат предвид, за да се определи дали конкретен режим на давност съответства на принципа на ефективност. Съдът по-специално е постановил, че следва да се вземат предвид всички елементи на давностния срок, и по-конкретно, първо, продължителността на давностния срок⁴⁰, второ, въпросът дали срокът започва да тече, преди увреденото лице да е узнало за претърпените вреди⁴¹, и трето, въпросът дали срокът може да бъде спряен или прекъснат⁴².

98. Следователно трябва да се разгледа съвместимостта на предвидения в испанския Граждански кодекс режим за извъндоговорна отговорност с оглед на тези критерии.

а) Продължителност на давностния срок

99. Съдът е постановил, че давностният срок не може да е „дотокова кратък, че в съчетание с останалите правила за давността да прави практически невъзможно или прекомерно трудно упражняването на правото да се иска обезщетение“⁴³.

100. Отбелязвам, че срокът от една година, предвиден с режима за извъндоговорна отговорност в испанския Граждански кодекс, е значително по-кратък от петгодишния срок, предвиден в член 10, параграф 1 от Директива 2014/104.

101. Отбелязвам все пак, че с оглед на критериите, изведени от съдебната практика Cogeco, следва да се вземе предвид разглежданият режим на давността в неговата цялост⁴⁴. Ето защо не е достатъчно да се разгледат изолирано отделни елементи на националната правна уредба относно давностните срокове⁴⁵.

102. Преди да анализирам началния момент и събитието, от което започва да тече давностният срок, следва да отбележа, че въпросът за спирането или прекъсването на давностния срок (въпреки значението му за установяване на съвместимостта на срока от една година с критериите, изведени от практиката на Съда в решение Cogeco) не се поставя в настоящото дело. Що се отнася до елементите, които трябва да се вземат предвид, за да се гарантира спазването на принципа на ефективност на това равнище, препращам към анализа на Съда в посоченото решение Cogeco⁴⁶.

⁴⁰ Вж. решение Cogeco, точка 48.

⁴¹ Вж. решение Cogeco, точка 49.

⁴² Вж. решение Cogeco, точка 51.

⁴³ Вж. решение Cogeco, точка 48.

⁴⁴ Вж. решение Cogeco, точка 45.

⁴⁵ Вж. заключението на генералния адвокат Kokott по дело Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, т. 81).

⁴⁶ Вж. решение Cogeco, точки 44—55.

б) Началният момент за изчисляването на давностния срок

103. Ако Съдът приеме, че член 10 от Директива 2014/104 не се прилага към иск за обезщетение за вреди като разглеждания по главното производство, националният съд по принцип е длъжен да приложи едногодишния давностен срок, установен с общия режим на извъндоговорна отговорност, предвиден в член 1902 от Гражданския кодекс, и да определи началния момент за изчисляването на давностния срок.

104. В това отношение ответниците считат, че давностният срок, предвиден в член 1902 от испанския Граждански кодекс, е започнал да тече в деня на публикуването на съобщението за медиите, т.е. на 19 юли 2016 г. Тъй като искът на ищеца е предявен на 1 април 2018 г., той бил погасен по давност.

105. От своя страна ищецът, испанското правителство и Комисията поддържат, че като начален момент трябва да се възприеме денят на публикуване на резюмето на решението на Комисията в *Официален вестник на Европейския съюз*, т.е. 6 април 2017 г., което в случая означавало, че искът за обезщетение за вреди не е погасен по давност.

106. Най-напред ще припомня, че Съдът е постановил, че принципът на ефективност изисква национална правна уредба, която определя началния момент на давностния срок, да е адаптирана спрямо особеностите на конкурентното право и спрямо целите на прилагането на неговите норми от съответните лица⁴⁷. Съдът се е произнесъл и по събитието, от което започва да тече давностният срок, като е уточнил, че за да може увреденото лице да предяви иск за обезщетение за вреди, е абсолютно необходимо то да знае кой е извършителят на нарушението на конкурентното право⁴⁸.

107. Тези критерии са възпроизведени и в член 10, параграф 2 от Директива 2014/104, който предвижда, че началният момент за изчисляването на давностния срок е обвързан с изпълнението на две кумулативни условия, а именно, от една страна, нарушението на конкурентното право да е прекратено, и от друга страна, ищецът да е узнал определена информация, необходима за предявяването на иска за обезщетение за вреди⁴⁹.

108. В случая запитващата юрисдикция иска да установи кой документ — публикуването на съобщението за медиите или публикуването на резюмето на решението в *Официален вестник на Европейския съюз* (и на неупотребяваната версия на това решение на уебсайта на генерална дирекция „Конкуренция“ на Комисията) — може да бъде възприето като релевантното събитие, след което може разумно да се предполага, че ищецът е узнал информацията, необходима за предявяването на иска за обезщетение за вреди.

109. За да се отговори на този въпрос, следва да се анализират предметът, естеството и най-вече съдържанието на съобщението за медиите, които да се сравнят с резюмето на решението, публикувано в *Официален вестник на Европейския съюз* във връзка с делото, известно като „Камиони“. Следва също да се постави въпросът за наличието на евентуално задължение за дължима грижа, която увредените лица трябва да полагат при прилагането на член 101 ДФЕС от страна на частноправните субекти.

⁴⁷ Вж. решение Cogeco, точка 47.

⁴⁸ Вж. решение Cogeco, точки 48, 49 и 50.

⁴⁹ Освен това считам, че изложеният по-долу анализ също така е от значение при установяване на началния момент в случай, при който член 10 от посочената директива следва да се приложи.

1) По публикуването на съобщението за медиите и на решенията на Комисията

110. Съгласно член 30 от Регламент № 1/2003 Комисията е длъжна да публикува решенията, които взема по членове 7, 9, 10 и 24 от този регламент.

111. Комисията изпълнява това задължение, като публикува в *Официален вестник на Европейския съюз* резюмета на решенията, приети съгласно член 101 ДФЕС и/или член 102 ДФЕС на всички официални езици „малко след“ приемането им⁵⁰.

112. Също така практика на главна дирекция „Конкуренция“ на Комисията е да публикува „възможно най-бързо“ на своя уебсайт неверителни варианти на решенията, приети съгласно член 101 ДФЕС или член 102 ДФЕС, макар за разлика от резюметата решенията да се публикуват само на езика на производството. Поради задължението за защита на търговската тайна и поверителната информация на страните тези публични варианти по принцип се публикуват известно време след публикуването на решенията⁵¹.

113. Припомням, че в настоящото дело решението на Комисията е било прието на 19 юли 2016 г. На същата дата Комисията е обявила приемането на това решение в съобщение за медиите, достъпно на нейния уебсайт⁵². Впоследствие, на 6 април 2017 г., Комисията публикува резюме на посоченото решение в *Официален вестник на Европейския съюз*. На същата дата Комисията публикува неверителен временен вариант на решението на уебсайта на генерална дирекция „Конкуренция“.

2) По наличието на задължение за информираност за увреденото от нарушение на конкурентното право лице

114. С оглед на гореизложеното се повдига въпросът дали съществува задължение за потенциално увредените лица да изпълнят известно задължение за полагане на дължима грижа при извършването на дейността си, за да получат необходимата информация, която да им позволи да заведат иск за обезщетение за вреди, и ако това е така, в каква степен това задължение за полагане на дължима грижа би наложило да се следят публикуваните съобщения за медиите на Комисията относно решенията, приети съгласно член 101 ДФЕС.

115. Ответниците, изглежда, поддържат, че тъй като ищците са предприятия или опитни професионалисти, от тях следва да се изисква такова задължение за полагане на дължима грижа. Според тези страни определен брой обстоятелства — като медийното отразяване на приемането на решението в деня на публикуването на съобщението за медиите или факта, че адвокатски кантори, инвестиционни фондове и други експерти, участващи в подобни иски за обезщетение за вреди, изглежда, са съобщили за възможността да заведат дела срещу производителите на камиони — сочат, че купувачите на камиони не могат да твърдят, че не са знаели за приетото от Комисията решение.

116. Ето защо според ответниците трябвало да се приеме, че ищецът е знаел за нарушението от момента на публикуването на съобщението за медиите и е бил в състояние да предяви иск за обезщетение за вреди или най-малкото да прекъсне давностния срок, като

⁵⁰ Виж съображение 148 от Известие на Комисията относно най-добрите практики за водене на производства, свързани с членове 101 и 102 от ДФЕС (ОВ С 308, 2011 г., стр. 6).

⁵¹ Вж. съображение 149 от Известие на Комисията относно най-добрите практики за водене на производства, свързани с членове 101 и 102 от ДФЕС.

⁵² Вж. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/IP_16_2582.

изпрати писмо след тази дата, какъвто, изглежда, бил случаят на други купувачи на камиони, които понастоящем водят дела срещу производителите на камиони пред испанските съдилища.

117. Не оспорвам факта, че в деня на публикуването на съобщението за медиите известен брой активни участници на засегнатия от картела пазар са узнали, че Комисията е приела такова решение. Ясно е също, че с оглед на продължителността на проверката и съобщенията за медиите, приети от Комисията по време на разследването (които вероятно са възпроизведени от пресата в редица държави членки)⁵³, както и на залога за купувачите на тези продукти, е разумно да се предположи, че една част от пазара е била запозната с текущото разследване на Комисията и на още по-голямо основание — с приетото от нея решение.

118. Не смятам обаче, че съществува общо задължение за полагане на дължима грижа от пострадалите от нарушения на конкурентното право лица, което да им налага да следят публикуването на такива съобщения за медиите.

119. Разбира се, не може да се изключи, че пред някои съдилища могат да бъдат предявени иски за обезщетение за вреди вследствие на публикуването на съобщение за медиите, или дори преди това⁵⁴. Според мен обаче тази практика (която впрочем не е единодушна по-специално поради различните подходи, използвани от държавите членки, относно момента, от който започва да тече давностният срок⁵⁵) не поражда „задължение за полагане на дължима грижа“, налагащо на всички пострадали от нарушения на конкурентното право лица, да предявяват иски за обезщетение за вреди на основание на посочените съобщения за медиите.

120. С оглед на изложеното по-горе не може да се презумира, че съответното увредено лице е узнало цялата информация, необходима за да упражни правото си да предяви иск за обезщетение за вреди, само от публикуването на съобщение за медиите на Комисията на нейния уебсайт. Подобно на Комисията считам, че изискване потенциално увредено лице да полага прекалено висока степен на дължима грижа, т.е. да се надхвърли това, което това лице би могло разумно да узнае, би засегнало неговото право да иска обезщетение за вредите, претърпени вследствие на антиконкурентна практика. Следователно принципът за пълна ефективност на членове 101 ДФЕС и 102 ДФЕС, както и тясно свързаният с определянето на давността принцип на правна сигурност изискват това задължение за полагане на дължима грижа да не е прекалено обременяващо за лицето, което претендира за обезщетение за вреди⁵⁶.

⁵³ В това отношение следва да се отбележи, че през 2011 г. Комисията е потвърдила, че е провела изненадващи проверки в рамките на своето разследване в сектора на производството на камиони (вж. съобщение от 18 януари 2011 г., „Antritrust: Commission confirms unannounced inspections in the truck sector“, достъпно само на английски език на уебсайта https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_11_29). Впоследствие, през 2014 г., Комисията е потвърдила чрез съобщение за медиите и че е изпратила изложение на възраженията на производители на камиони, заподозрени, че са участвали в картел (вж. съобщение за медиите от 20 ноември 2014 г. „Картели: Комисията изпраща изложение на възраженията на производители на камиони, заподозрени, че са участвали в картел“, достъпно на немски, английски и френски език на уебсайта https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/IP_14_2002). При все това в тези два документа не се посочват нито предприятията, предмет на разследването, нито географските пазари, нито съответните продукти или продължителността на разследването по това време нарушение.

⁵⁴ Thomas, B., Aubin, F. — In: Amaro, R. (ed.), *Private Enforcement of Competition Law in Europe*, 1e edition, Bruxelles, Bruylant, 2021, „Chapter 7 — Limitation period“, p. 170—172.

⁵⁵ Van Bael & Bellis. *Competition Law of the European Union*, 6e edition, Kluwer Law International, 2021, „Chapter 11: Private Enforcement“, p. 1322.

⁵⁶ Вж. решение от 20 септември 2001 г., *Courage и Crehan* (C-453/99, EU:C:2001:465, т. 26).

121. Накрая, отбелязвам, че що се отнася до твърдяното наличие на такова „задължение за полагане на дължима грижа“, съдебната практика на някои държави членки, изглежда, е установила разграничение между „професионални“ потребители или големи предприятия и „обикновени“ потребители. Предполага се, че задължението за полагане на дължима грижа на първите трябва да е по-строго от това на вторите, като им налага да следят публикуването на съобщенията за медиите на Комисията.

122. Въпреки че в крайна сметка националната юрисдикция следва да разгледа за всеки отделен случай дали задължението за полагане на дължима грижа на увреденото лице му налага да следи развитието на дело за нарушение на конкуренцията, за да упражни правата си, считам, че установяването на такова разграничение между увредените лица рискува да задълбочи (вече съществуващата) несигурност в областта на прилагането на член 101 ДФЕС от страна на частноправните субекти. Като се има предвид, че средата, в която потенциално увредените лица развиват дейност, не е еднородна, степента на дължима грижа за всеки отделен случай непременно би зависила от множество критерии, които се отнасят до конкретните обстоятелства на потенциално увреденото лице, като например големината на предприятието на съответния купувач, количеството или обема на закупения продукт, структурата на пазара, условията на покупката както и други критерии, които свидетелстват за трудността да се установи такова разграничение на практика. Поради това считам, че поне по отношение на съобщенията за медиите и решенията, приети от Комисията в областта на нарушенията на конкурентното право, трябва да се установят ясни и предвидими критерии относно „узнаването“ като връзката (например посредством презумпция) с публикуването на резюмето на решение на Комисията в *Официален вестник на Европейския съюз*.

123. С оглед на изложеното по-горе считам, че в рамките на исковете за обезщетение за вреди от вида „follow-on“, връзката с обективно обстоятелство като публикуването в *Официален вестник на Европейския съюз* на решение на Комисията, с което се установява това нарушение, което е последният етап от прилагането на член 101 ДФЕС по отношение на частноправните субекти, позволява да се определи по ясен, точен и прозрачен начин моментът, от който давностният срок започва да тече както за участвалите в картела предприятия, така и за увредените лица. Следователно правото на увредено лице да предяви иск за обезщетение за вреди вследствие на антиконкурентно поведение възниква при приемането на решението от Комисията, с което се установява това поведение, и по-конкретно при публикуването му в *Официален вестник на Европейския съюз*.

124. Отбелязвам освен това, че с оглед на съдържанието на резюмето на решението, трудно ми е да разбера причината, поради която то не би могло да се публикува в самия ден на приемането на решението от Комисията и на публикуването на съобщението за медиите. Възшност за разлика от неуповерителния вариант на решението, чието публикуване известно време след датата на приемането на решението е обосновано от необходимостта да се защити търговската тайна и поверителната информация на страните, изглежда няма такава необходимост, що се отнася до публикуването на резюмето на решението в *Официален вестник на Европейския съюз*⁵⁷.

⁵⁷ Отбелязвам в това отношение, че времето несъответствие между публикуването на резюмето на решението в *Официален вестник на Европейския съюз* няколко месеца след приемането му и публикуването на съобщението за медиите в деня на приемането на това решение, може да породи правна несигурност, застрашаваща ефективното и еднакво прилагане на конкурентното право в Съюза, с оглед на различните подходи, които държавите членки са възприели по отношение на началния момент.

3) *Съдържанието на съобщението за медиите и на решението на Комисията по делото, известно като „Камиони“*

125. В самото начало следва да се отбележи, че в сравнение с резюметата на решенията, публикувани в *Официален вестник на Европейския съюз*, съобщенията за медиите като цяло съдържат не толкова подробна информация относно ограничаващите конкуренцията действия и причините, поради които те представляват нарушение.

126. Освен това съобщенията за медиите не са адресирани пряко до страните, за които публикуваната информация може да представлява особен интерес, и следователно не са предназначени да произвеждат правно действие по отношение на трети страни. На уебсайта на Комисията е публикувана правна информация в този смисъл⁵⁸.

127. В случая, за разлика от резюмето на решението по делото, известно като „Камиони“, което е публикувано на всички официални езици на Съюза, съобщението за медиите е публикувано само на шест официални езика⁵⁹. Подчертавам освен това, че то не е публикувано на испански език, който е езикът на страната по произход на ищеца по главното производство. Отбелязвам също, че в съобщението за медиите се посочва възможността, с която разполагат лицата или предприятията, претърпели вреди в резултат на описаните антиконкурентни практики, да сезират съдилищата на държавите членки и да претендират за обезщетения за вреди⁶⁰.

128. По-нататък следва да се разгледат основните характеристики на съобщенията за медиите, които позволяват на увредено лице да предяви иск за обезщетение за вреди.

129. Първо, в съобщението за медиите не се идентифицират конкретните адресати на решението (дружеството майка и евентуалните дъщерни дружества не се посочват изчерпателно) и не се посочва фирменото наименование на правните субекти, адресати на решението⁶¹, а само търговските наименования на замесените предприятия. За разлика от това в резюмето на решението се посочват имената на извършителите на нарушението.

130. Второ, съобщението за медиите не съдържа достатъчно подробно описание на нарушението, и по-специално точния вид на камиони, предмет на нарушението. В него само се посочва, че нарушението се отнася до „средно тежки“ камиони (с тегло между 6 и 16 тона) и „тежки“ камиони (над 16 тона), докато в резюмето на решението се уточнява, че средно тежките и тежките камиони включват както несъчленени товарни автомобили, така и влекачи, и че решението не се отнася до следпродажбеното обслужване и други услуги и гаранции във връзка с камионите нито до продажбата на употребявани камиони или всякакви други стоки или услуги.

⁵⁸ Вж. в този смисъл: https://ec.europa.eu/info/legal-notice_fr.

⁵⁹ Съобщението за медиите е публикувано на немски, английски, френски, италиански, нидерландски и шведски език.

⁶⁰ Достъпни за обществеността са връзки към Директива 2014/104, към уебсайта на генерална дирекция „Конкуренция“ на Комисията, съдържащ повече информация относно искове за обезщетение за вреди в делата за картели и злоупотреба с господстващо положение, както и към практическо ръководство за това как да се определят количествено вредите, причинени от нарушенията на конкурентното право.

⁶¹ Трябва обаче да се отбележи, че след качването на съобщението за медиите, няколко дни след публикуването му (25 юли 2016 г.), в раздела за делото „Камиони“ на уебсайта на генерална дирекция „Конкуренция“ фирмените наименования на предприятията, адресати на решението на Комисията, вече са били отразени в горната част на страницата с информация по делото (вж. https://ec.europa.eu/competition/elojade/isef/case_details.cfm?proc_code= 1_39824). Следователно не е изключено лицата, които са прочели съобщението за медиите, да са узнали кои са адресатите на решението.

131. Трето, в съобщението за медиите не се посочва нито точната продължителност на нарушението, нито продължителността по отношение на всеки един правен субект, адресат на решението. В него се посочва само, че нарушението е продължило „14 години, от 1997 г. до 2011 г.“, докато в резюмето се посочва точната продължителност (от 17 януари 1997 г. до 18 януари 2011 г.), като същевременно се уточнява продължителността за всяко едно от съответните предприятия в зависимост от участието им в установения картел.

132. Според мен тези данни обаче представляват ключова информация, която да позволи на увреденото лице да определи дали нарушението е извършено на свързан с него географски пазар и през период, през който това лице е закупило вида и модела камиони, предмет на картела.

133. С оглед на изложеното по-горе и предвид предмета и характера на съобщенията за медиите и най-вече тяхното съдържание според мен е очевидно, че увреденото лице би могло да разполага с данните, които да му позволят да предяви иск за обезщетение за вреди, единствено от датата на публикуването на резюмето на решението в *Официален вестник на Европейския съюз*.

134. В това отношение отбелязвам, че съгласно становището на испанското правителство и след като запитващата юрисдикция провери това, ми се струва, че испанските съдилища тълкуват режима на давността по отношение на искове за обезщетение за вреди, предявени на основание член 1902 от Гражданския кодекс, в смисъл че едногодишният давностен срок започва да тече едва от публикуването на резюмето на решенията на Комисията в *Официален вестник на Европейския съюз*.

135. Поради това считам, че в дело като разглежданото в главното производство искът не е погасен по давност.

2. Презумпцията за наличие на вреди с оглед на принципа на ефективност на конкурентното право

136. Що се отнася до доказването от ищеца на наличието на вреди, тъй като в анализа на третия преюдициален въпрос се установи, че член 17, параграф 2 от Директива 2014/104 не се прилага, то трябва да се извърши по реда на общия правен режим.

137. На първо място, отбелязвам, че член 16, параграф 1 от Регламент № 1/2003, който кодифицира практиката на съда, и по-специално решение *Masterfoods* и НВ⁶², предвижда, че когато националните органи за защита на конкуренция се произнасят по споразумения, решения или практики по член 101 ДФЕС или член 102 ДФЕС, които вече са предмет на решение на Комисията, те не могат да вземат решения, които биха били в противоречие с решението, прието от Комисията.

138. Това според мен би улеснило установяването на причинно-следствената връзка между нарушението (вече установено с решението на Комисията) и претърпяната вреда, без да се прибегва до прилагането с обратна сила на член 17, параграф 2 от Директива 2014/104.

⁶² Вж. решение от 14 декември 2000 г. (C-344/98, EU:C:2000:689).

139. На второ място, както беше посочено в точка 85 от настоящото заключение, нищо не пречи националните съдилища да прилагат презумпции за доказателствената тежест относно наличието на вреда, които са съществували преди съответните национални норми за транспониране, така че съответствието с изискванията на правото на Съюза трябва да се преценява, като по-специално се вземат предвид общите принципи на равностойност и на ефективност⁶³.

140. В това отношение отбелязвам, че съгласно съображение 11 от Директива 2014/104 при липсата на уредба в правото на Съюза (и следователно извън приложното поле на тази директива) националните правила, уреждащи упражняването на правото на обезщетение за вреди, претърпени вследствие на нарушения на член 101 ДФЕС, включително по отношение на аспекти, които не са уредени от посочената директива, като например понятието за „причинно-следствена връзка“ между нарушението и вредата, трябва да зачитат принципите на ефективност и равностойност.

141. Това означава, че националните правила „не следва да се формулират или прилагат по такъв начин, че да бъде прекомерно трудно или практически невъзможно да се упражнява правото на обезщетение гарантирано с ДФЕС“, така че на националния съд да се остави свобода на преценка и тълкуване при определянето на размера на претърпените вреди⁶⁴.

142. С оглед на изложеното по-горе предлагам на първия преюдициален въпрос да се отговори, че член 101 ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че допуска тълкуване на национална правна уредба, която изключва прилагането с обратно действие на петгодишния давностен срок и на оборимата презумпция за вреди, причинени от картели, предвидени съответно в член 10, параграф 3 и член 17, параграф 2 от Директива 2014/104. Същевременно член 101 ДФЕС и принципът на ефективност налагат националната правна уредба, която урежда иска за обезщетение за вреди, да предвижда, че давностният срок започва да тече едва от деня на публикуване на резюмето на решението на Комисията в *Официален вестник на Европейския съюз*.

V. Заключение

143. С оглед на изложените съображения предлагам на Съда да отговори на отправените от Audiencia Provincial de León (Апелативен съд на провинция Леон, Испания) преюдициални въпроси по следния начин:

„1) Член 101 ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че допуска тълкуване на национална правна уредба, която изключва прилагането с обратно действие на петгодишния давностен срок и на оборимата презумпция за вреди, причинени от картели, предвидени съответно в член 10, параграф 3 и член 17, параграф 2 от Директива 2014/104/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 ноември 2014 година относно някои правила за уреждане на искове за обезщетение за вреди по националното право за нарушения на разпоредбите на правото на държавите членки и на Европейския съюз в областта на конкуренцията. Същевременно член 101 ДФЕС и принципът на ефективност налагат националната правна уредба, която урежда иска за

⁶³ Вж. съображение 11 от Директива 2014/104.

⁶⁴ Вж. съображение 11 от Директива 2014/104.

обезщетение за вреди, да предвижда, че давностният срок започва да тече едва от деня на публикуване на резюмето на решението на Европейската комисия в *Официален вестник на Европейския съюз*.

- 2) Член 22, параграф 2 от Директива 2014/104 трябва да се тълкува в смисъл, че член 10 от тази директива не е приложим към иск за обезщетение за вреди, който, макар да е предявен след влизането в сила на посочената директива и на националните разпоредби за транспониране, се отнася до факти и санкции, предхождащи влизането в сила на тази разпоредби.
- 3) Член 22, параграф 1 от Директива 2014/104 трябва да се тълкува в смисъл, че допуска прилагането на национални разпоредби за транспониране, приети за съобразяване с член 17, параграф 1 от тази директива относно правомощието на националните съдилища да определят размера на вредата, по отношение на вреди, претърпени поради нарушение на конкурентното право, което е прекратено преди влизането в сила на националното законодателство за транспониране, в рамките на иск за обезщетение за вреди, предявен след влизането в сила на националните разпоредби за транспониране. Член 22, параграф 1 от посочената директива трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска прилагането на национални разпоредби, приети за прилагането на член 17, параграф 2 от същата директива, който предвижда оборима презумпция за вреди, причинени от картелите, по отношение на нарушения, извършени преди влизането в сила на националното законодателство за транспониране, в рамките на иск за обезщетение за вреди, предявен след влизането в сила на националните разпоредби за транспониране“.